

УДК 81'38'42=111:82-2

ПУНКТУАЦІЙНО-ГРАФІЧНІ ЗАСОБИ АКЦЕНТУАЦІЇ ДІАЛОГУ ПЕРСОНАЖІВ У П'ЄСІ ТОРНТОНА ВАЙЛДЕРА “СВАХА”

Лідія Ігнатенко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська 1, м. Львів, 79000*

Досліджено комунікативно-прагматичну специфіку пунктуаційно-графічних засобів акцентуації діалогу дійових осіб у п'єсі відомого американського драматурга Торнтон Вайлдера “Сваха”. Визначено, що ключовими засобами такого роду є три крапки, тире, питальний знак, знак оклику і курсивний шрифт.

Ключові слова: діалог, репліка, персонаж, комунікативна прагматика, пунктуація.

Драма як літературний жанр і тип тексту є складним мистецьким явищем. У ХХ столітті зростає інтерес до діалогу як ключової комунікативної форми у драматургічному дискурсі. На думку Р. О. Будагова, діалог є однією із форм спілкування, у котрій зазвичай актуалізується розмовна мова. Між тим, розмовна мова є категорією лінгвістичною, тому і діалог, органічно притаманний розмовній мові, є об'єктом лінгвістичного дослідження [1, с. 204–205].

Принциповим для вивчення мовного простору драматургічного твору, на відміну від прозового або поетичного, є увага саме до діалогу дійових осіб, що допомагає простежити авторську своєрідність стилю письменника-драматурга та характерологічні особливості мовлення персонажів. Репліки у персонажному діалозі наділені комплексом специфічних ознак, котрі визначають його естетичне навантаження, природу та функціонально-прагматичні параметри.

Актуальність статті зумовлено увагою сучасного мовознавства до дослідження комунікативно-прагматичних особливостей драматургічного дискурсу, діалогу персонажів. Як пише Вімала Херман (Великобританія), діалог як дискурс характеризується фундаментальним структурним принципом; і йому притаманна інтерактивність та взаємодія [8, с. 1].

Об'єктом дослідження є пунктуаційні та графічні засоби акцентуації ситуативного діалогічного мовлення персонажів у п'єсі американського драматурга Торнтон Вайлдера “Сваха” (*Thornton Wilder, “The Matchmaker”*, 1954).

Мета цього дослідження передбачає лінгвостилістичну інтерпретацію пунктуаційно-графічних засобів у п'єсі “Сваха”. Для досягнення цієї мети застосовуємо метод дискурсивного аналізу і метод лінгвостилістичного аналізу. Перший із зазначених методів з середини 1970-х років ХХ століття став реальною практикою, пов'язаною з дослідженням закономірностей руху інформації у рамках комунікативної ситуації,

що здійснюється через обмін репліками [10]. Трактування самого поняття “дискурс” постійно варіюється, але ми схилиємось до його визначення нідерландським лінгвістом Тен ван Дейком, котрий розглядає дискурс як складне комунікативне явище, що включає, крім тексту, ще й позамовні фактори (знання про світ, погляди, настанови, цілі адресата), які необхідні для розуміння тексту. [5, с. 8]. Теоретичні основи і практичні принципи лінгвостилістичного аналізу художнього тексту викладені у працях таких відомих дослідників, як Р. Будагова, В. Виноградова, Г. Винокура, И. Гальперіна, В. Кухаренко, Б. Ларіна [1; 2; 3; 4; 6; 7] та інших.

Твір Торнтон Вайлдера “Сваха” [9] вирізняється своїм неповторним і колоритним сюжетом, комічними ситуаціями, притаманними для фарсу, і цікавими персонажами з їхніми несподіваними вчинками і мовленнєвими особливостями.

Першоджерелом є фарс на одну дію англійського драматурга Джона Оксенфорда “Добре проведений день” (*John Oxenford, “A Day Well Spent”, 1835*). На його основі австрійський драматург Йоган Нестрой написав музичну драму на три дії “Така собі дрібничка” (*Johann Nestroy, “Einen Jux will er sich machen”, 1842*). П'єса набула розголосу серед англійських театралів, а майже за століття Торнтон Вайлдер взяв її за основу для своєї комедійної драми “Купець з Йонкерса” (*“The Merchant of Yonkers”, 1938*). Ця п'єса, на жаль, не мала успіху, а от удосконалений її варіант під назвою “Сваха” вже у 1955 році був поставлений на сцені Бродвею. Сюжет цієї п'єси заклав основу для відомого американського мюзиклу “Хелло, Доллі” (*“Hello, Dolly!”, 1964*).

У п'єсі Торнтон Вайлдера події розвиваються на початку 80-х років ХХ століття. Як відомо, економічна ситуація в Америці цього часу характеризувалась фінансовим розшаруванням суспільства, що і змальовано драматургом на прикладі заможного персонажа Гораса Вандергелдера (*Horace Vandergelder*), ставлення якого до представників незаможної верстви населення є зверхнім. Проте, образ цієї дійової особи радше розважає читача-адресата, аніж злостить.

Центральними темами п'єси є гроші, любов і авантюра. Більшість конфліктів виникає між дійовими особами через вирішення саме цих проблем. Три фінальні репліки, виголошені Міс Флорою Ван Хьюзен (*Miss Flora Van Huysen*), Місіс Доллі Левай (*Mrs Dolly Levi*) і Барнабі Таккером (*Barnaby Tucker*) символізують у “Свасі” суспільну мораль і розуміння непередбачуваності та ілюзорності життя: “*Miss Van H.: There isn't any more coffee; there isn't any more gingerbread; but there are three couples in my house and they are going to get married ... Well, that's what life is: disappointment, illusion.*” [9, с. 224]; “*Mrs. Levi: There isn't any more coffee; there isn't any more gingerbread, and there isn't any more play ...*” [9, с. 224]. Завершальне слово наймолодшого персонажа п'єси, клерка Барнабі Таккера, підсумовує прагматико-тематичне спрямування тексту, а саме його авантюрний характер: “*Barnaby: Oh, I think it's about...I think it's about adventure*” [9, с. 224].

Наведена репліка Барнабі і репліки інших дійових осіб мають розривну структуру. Комунікативно-прагматичне спрямування розривних реплік персонажів у досліджуваній п'єсі актуалізується через повтор такого різновиду пунктуаційних засобів, як три крапки, що сприяє наголошенню на збентеженій розгубленості персонажів. Наприклад: “*Minnie: I know it's none of my business...*” / “*Mrs. Molloy: Speak up, Minnie, I can't hear you.*” / “*Minnie: ...but do you...do you...?*” [9, с.167]. У наведеному прикладі

Мінні Фей (*Minnie Fay*) спантелічена словами Місіс Моллой про те, що остання хоче вийти заміж за Вандергелдера, і їй бракує слів для висловлення своїх емоцій. “*Minnie: Oh, but Mrs. Molloy...my work!...*” [9, с. 169]. Мінні Фей зніяковіла, тому що Місіс Ірен Моллой (*Mrs. Irene Molloy*) раптом кличе її заховатися. У відповідь на докори Місіс Левай щодо зневажливого ставлення Вандергелдера до близьких йому людей, останньому немає що сказати: “*Vandergelder: Well, ...but...my clerks, they...*” [9, с. 205]. У наступному прикладі Торнтон Вайлдер фіксує збентежений стан дійової особи, яка не може знайти свого гаманця: “*Vandergelder: So, here’s the money to pay for the dinner.*” *Searching another pocket. “Here’s the money to pay for the...”* [9, с. 209]. Барнабі шокований, оскільки бачить, як його хазяїн раптово заходить до магазину головних уборів (“*Barnaby: “I think...Cornelius! I think...!”*” [9, с. 202]). Або: “*Ermengarde: This is Mr. Kemper, Mrs. Levi. Ambrose, this is...Mrs. Levi...she’s an old friend....*” [9, с. 153], де Ерменгард розгублено представляє свого коханого Місіс Левай, оскільки не знає, якої реакції очікувати від неї.

Збентежений стан персонажів актуалізується графічно також через такий пунктуаційний знак, як тире. Наприклад: “*Vandergelder: Well – Mrs. Levi – Surely I thought –*” [9, с. 157], де Горас Вандергелдер не розуміє, чому Місіс Левай так швидко прощається з ним і йде. Або коли боязкий Корнеліус запитує свого начальника: “*Cornelius: Mr. Vandergelder – er – Mr. Vandergelder, does the chief clerk get one evening off every week?*” [9, с. 162]. У наступній репліці Барнабі бракує слів, адже Міс Флора Ван Хьюзен сприймає його за іншу людину: “*Barnaby: It’s – uh – uh – it’s...*” [9, с. 214]. Репліки дійових осіб носять розривний характер, що сприяє акцентованій маркованості розгубленого стану персонажів: “*Barnaby: Oh, but I’ll –*” [9, с. 158]. Барнабі хоче переконати Корнеліуса у тому, що він ніяк не може розбагатіти. У наступному прикладі Мінні Фей намагається запевнити Місіс Ірен Моллой, що ніхто не підозрює її в аморальності: “*Minnie: Why, no one would dream of suspecting you –*” [9, с. 167]; а Корнеліус має намір порозумітися з господинею магазину: “*Cornelius: Mrs. Molloy, we realize that what happened here –*” [9, с. 183]. Отже, як можна простежити, пунктуація за допомогою тире використовується для паузи, яка викликана різноманітними емоційними станами дійових осіб.

Корнеліус Хаккл (*Cornelius Hackl*) намагається делікатно фліртувати з Місіс Ірен Моллой, тому звертається до неї із обережною ввічливістю: “*Cornelius: If I tell the truth, will you let me...will you let me put my arm around your waist?*” [9, с. 202]. Так само делікатно Вандергелдер запрошує на вечерю Місіс Левай, усвідомлюючи, що сильно витратиться на це чагування не має ані наміру, ані бажання: “*Vandergelder: Could I... Mrs. Levi, could I give you a little dinner, maybe?*” [9, с. 160]. У наведених репліках дійових осіб комунікативно-прагматичне налаштування Вайлдера-драматурга на збереження інтонації обережної ввічливості реалізується за допомогою вживання відповідних граматичних форм, і пунктуаційно акцентується питальним знаком.

Задля інтонаційного виявлення схвильованих станів дійових осіб у п’єсі “Сваха” Торнтон Вайлдер часто застосовує такий графічний засіб, як одиничний (подвоєний/потроєний) знак оклику. Наприклад: “*Vandergelder: What! Thunder and damnation! It’s my niece Ermengarde! What’s she doing here?! – Wait till I get my hands on her.*” [9, с. 188]; “*Vandergelder: Fifty dollars!!*” [9, с. 160]; “*Vandergelder: “Chicken! – Well, just this once.”*” [9, с. 157]; “*Barnaby: Holy cabooses!!*” [9, с. 164]; “*Ermengarde: Why, Mr. Hack - !!*” [9,

с. 217]; “*Barnaby, holding his nose at the memory of the bad smell: “No!!!”* [9, с. 163]; “*Barnaby: Cornelius!!! We can’t Close the store?*” [9, с. 163]. Як можемо простежити, що вищим є емоційне напруження у мовленні дійових осіб, то частотнішим у тексті є знак оклику, адже він виконує інтонаційно-експресивну функцію.

Смислова єдність, експресивна характерність і образна замкнутість мови персонажа або героя, як зазначав В. Виноградов, є неодмінними умовами його художньої цілісності і естетичної життєвості. [2, с. 69]. Торнтон Вайлдер досягає цього ефекту, надаючи мовленню своїх героїв експресивної емоційності і акцентує це за допомогою контактного вживання виокремленої нами пунктуації. Наприклад: “*But when Ernestina passes her hands over it -!!*” [9, с. 158]; “*Here’s the money...I’ve lost my purse!!*” [9, с.209]. Барнабі шокований, оскільки бачить, як його хазяїн раптово заходить до магазину головних уборів: “*Barnaby: “I think...Cornelius! I think...!!”* [9, с. 202]). Або: “*Cornelius: “Is there... Have you a...Maybe Mr. Molloy would like to see Yonkers too?”* [9, с. 172]. Добір слів у цій репліці Корнеліуса є спонтанним, персонаж затинається і різко змінює тему розмови так само, як у наступних фрагментах тексту це роблять Ерменгард і Амброз Кемпер (*Ambrose Kemper*): “*Ermengarde: Ambrose! If my uncle saw you!*” / “*Ambrose: Sh! Get your hat.*” / “*Ermengarde: My hat!*” / “*Ambrose: Quick! Your trunk’s at the station. Now quick! We are running away.*” / “*Ermengarde: Running away!*” / “*Ambrose: Sh!*” / “*Ermengarde: Where?*” / “*Ambrose: To New York. To get married*” [9, с.152]; “*Ermengarde: ... Ambrose... Ambrose, let’s say you’re someone else that my uncle sent down to take care of me. Let’s say you’re – you’re Cornelius Hackl!*” [9, с. 216]. У наведеному фрагменті тексту відчуваємо схвильованість Ерменгард і Амброза, емоційна навантаженість еліптичних вигуківих реплік яких забезпечується у тексті контактною повторюваністю таких пунктуаційних знаків, як знак оклику, питальний знак і три крапки.

Ще одним прийомом підсилення емоційності діалогу персонажів є застосування графічного засобу курсивний шрифт. Він акцентує увагу адресанта на певних фрагментах у репліці, аби інтонаційно відтворити манеру спілкування дійових осіб: “*Mrs. Levi: Well – I had found another girl for you*”. [9, с.157]; “*Minnie: Why, Mrs. Molloy, you’re in such a mood today.*” [9, с.167]; “*Mrs. Levi: Irene, my darling child, how are you?*” [9, с. 174]; “*Ermengarde: Oh, I wish I were in Yonkers, where nothing ever happens!*” [9, с. 189]; “*Mrs. Molloy: That’s very sweet and very refined. Minnie, for that I’m going to give Barnaby a kiss*” [9, с. 196]. У наступному уривку наголошується на впевненості Ерменгарди у своїх почуттях: “*Ermengarde: But Uncle, I love him!*” / “*Vandergelder: I tell you you don’t.*” / *Ermengarde: But I do!*” [9, с. 156]; а у цій репліці за допомогою курсиву зроблено акцент на сповільненому мисленні Місіс Левай: “*Mrs. Levi, groping for it: “Err...er...her name? – Ernestina – Simple. Miss Ernestina Simple.”* [9, с. 157]. У тексті досліджуваної п'єси трапляється також виділення курсивом і речення з метою відтворення емоційності, закладеної у репліку дійової особи: “*Mrs. Molloy: But really! Gentlemen! I can’t have this! What are you doing?*” [9, с.174]; “*Vandergelder, striding about: “I don’t want to hear! I’ve got a headache! I’m going home. It ain’t the same man!! He sleeps in my bran room. You can’t get away from facts. I just made him my chief clerk.”* [9, с. 181]; *Vandergelder: I don’t know how you ever got any such notion. Now understand, once and for all, I have no intention of marrying anybody.*” [9, с. 207]; “*Mrs. Levi: Well, there’s your life, Mr. Vandergelder! Without niece – without clerks – without bride – and without your purse. Will you marry me now?*” [9, с. 209].

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що пунктуаційно-графічними засобами акцентуації специфіки діалогічного мовлення у репліках персонажів п'єси відомого американського драматурга Торнтон Вайлдера "Сваха" є три крапки, тире, знак оклику, питальний знак і курсивний шрифт або їх контактна актуалізація, що відповідає комунікативно-прагматичному налаштуванню письменника-драматурга змалювати емоційний стан дійових осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Будагов Р. А.* Литературные языки и языковые стили / Р. А. Будагов. – М., 1967.
2. *Виноградов В. В.* О теории художественной речи / В. В. Виноградов. – М., 1971.
3. *Винокур Г. О.* О языке художественной литературы / Г. О. Винокур. – М., 1991.
4. *Гальперин И. Р.* Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М., 2004.
5. *Дейк ван Т. А.* Язык. Познание. Коммуникация / Дейк ван Т. А. – 2000.
6. *Кухаренко В. А.* Інтерпретація тексту / В. А. Кухаренко. – Вінниця, 2004.
7. *Ларин Б. А.* Эстетика слова и язык писателя / Б. А. Ларин. – Л. : Пресса, 1974.
8. *Vimala Herman* Dramatic Discourse: Dialogue as Interaction in Plays. – Routledge, 1998.
9. *Wilder Thornton.* Three Plays by Thornton Wilder / Wilder Thornton. – New York, 1957.
10. Универсальная научно-популярная онлайн-энциклопедия. – Режим доступа: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/DISKURS.html

Стаття надійшла до редколегії 11.02.2014

Прийнята до друку 21.02.2014

THE PUNCTUATION AND GRAPHICAL MEANS OF THE DIALOGUE ACCENTUATION IN THORNTON WILDER'S PLAY "THE MATCHMAKER"

Lidiya Ignatenko

*The Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska St., Lviv, 79000*

The article deals with the communicative and pragmatic peculiarities of punctuation and graphical means which accentuate the personages' communication in "The Matchmaker" written by the famous American playwright Thornton Wilder. It is assumed that three dots, dash, interrogation mark, exclamation mark and the italic type are the major ones among others.

Keywords: dialogue, cue, personage, communicative pragmatics, punctuation.

ПУНКТУАЦИОННО-ГРАФИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА АКЦЕНТУАЦИИ ДИАЛОГА ПЕРСОНАЖЕЙ В ПЬЕСЕ ТОРНТОНА УАЙЛДЕРА “СВАХА”

Лидия Игнатенко

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская 1, г. Львов, 79000*

Исследована коммуникативно-прагматическая специфика акцентуации диалогической речи действующих лиц в пьесе известного американского драматурга Торнтон Уайлдера “Сваха”. В качестве ключевых средств такого рода определены многоточие, тире, вопросительный знак, восклицательный знак и курсивный шрифт.

Ключевые слова: диалог, реплика, персонаж, коммуникативная прагматика, пунктуация.